

2. Права і законні інтереси є субстанціональними засобами правового регулювання у кримінальному процесі. Вони є юридичними інструментами, що надають учасникам кримінального судочинства можливість досягти бажаного результату. Отже, права і законні інтереси людини є основним елементом предмета і субстанціональними засобами правового регулювання у кримінальному процесі.

3. Власна цінність права виявляється через права та інтереси людини, що є основним елементом предмета правового регулювання у кримінальному процесі.

Права і законні інтереси як засоби правового регулювання у кримінальному процесі виражають службову (інструментальну) цінність права.

Подальші наукові розвідки доцільно присвятити таким напрямам дослідження: 1) визначенню місця прав і законних інтересів людини у механізмі кримінально-процесуального регулювання; 2) визначенню засобів кримінально-процесуального регулювання, що не були предметом дослідження цієї статті.

Список використаної літератури:

1. Зусь Л.Б. Механизм уголовно-процессуального регулирования. – Владивосток, 1976.
2. Концепція реформування кримінальної юстиції України: Схвалена Указом Президента України від 8 квітня 2008 р. № 311/2008 // Офіційний вісн. України. – 2008. – № 27 – С. 20-29.
3. Кримінальний процес: Підруч. / За ред. Ю.М. Грошевого та О.В. Капліної. – Харків, 2010.
4. Лобойко Л.М. Методи правового регулювання у кримінальному процесі України: Дис. ... д-ра юрид. наук. – Дніпропетровськ, 2006.
5. Милицин С.Д. Предмет регулирования советского уголовно-процессуального права. — Свердловск, 1991.
6. Назаренко В.В., Горшеньов В.М. Про юридичну процесуальну форму // Підприємство, господарство і право. – 2010. – № 12. – С. 129-131.
7. Оборотов Ю.М. Теорія держави і права (прагматичний курс): Екзаменаційний довідник. – Одеса, 2004.
8. Панов М.І. Деякі аспекти співвідношення і взаємозв'язку кримінального та кримінально-процесуального права // Реформування судових і правоохоронних органів України: проблеми та перспективи: Матер. наук.-практ. конф. / Ред. колегія: В.В. Сташис (голов. ред.), В.І. Борисов (заст. голов. ред.) та ін. – Харків, 2010. – С. 211-214.
9. Рабінович П.М. Основи загальної теорії права та держави: Навч. посіб. – 5-те вид., зі змінами. – К., 2001.
10. Скаун О.Ф. Теорія держави і права (Енциклопедичний курс): Підручник. – 2-е вид., перер. і доп. – Харків, 2009.
11. Строгович М.С. Курс советского уголовного процесса: В 2 т. – М., 1968. – Т. 1.
12. Субочев В.В. Теория законных интересов: Автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. – Тамбов, 2009.
13. Філософія права: Навч. посібн. / За заг. ред. О.Г. Данільяна. – К., 2005.

Надійшла до редакції 22.12.2011

ОБШАЛОВ С.В.,

кандидат юридичних наук, доцент
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

УДК 343.98

ВЗАЄМОДІЯ ОПЕРАТИВНИХ ПРАЦІВНИКІВ ТА СЛІДЧИХ ПРИ ОТРИМАННІ ІНФОРМАЦІЇ ПРО ЗЛОЧИН

Розглянуто питання сучасного стану організації роботи з попередження злочинів, взаємодії працівників оперативних підрозділів та слідчих у розкритті та розслідуванні злочинів.

Ключові слова: оперативно-розшукові заходи, попередження, розкриття, розслідування, злочини, взаємодія.

Рассматриваются вопросы современного состояния организации работы по предупреждению преступлений, взаимодействия сотрудников оперативных подразделений и следователей в раскрытии и расследовании преступлений.

Ключевые слова: оперативно-розыскные мероприятия, предупреждение, раскрытие, расследование, преступления, взаимодействие.

In the article the questions of the modern state of organization of work on warning of crimes, co-operations of employees of operative subdivisions and investigators in opening and investigation of crimes are examined.

Keywords: operative-search measures, warning, opening, investigation, crimes, co-operation.

Можливість ефективного використання існуючих сил, засобів та методів у діяльності органів дізнання та слідства при досудовому провадженні кримінальних справ може бути забезпечена тільки за умови їх належного законодавчого та організаційного регулювання. Досягненню позитивних результатів у цьому напрямі, на нашу думку, буде сприяти покращення взаємодії зазначених правоохоронних підрозділів у розкритті та розслідуванні злочинів.

Метою статті є розгляд проблем запровадження у діяльність правоохоронних органів сучасних положень щодо покращення взаємодії оперативних підрозділів та слідчих при отриманні інформації про злочин.

Проблемним питанням попередження, розкриття та розслідування злочинів, визначенню поняття, форм та принципів взаємодії слідчих та оперативно-розшукових підрозділів приділяли увагу К.В. Антонов, Р.С. Белкін, Б.А. Вікторов, О.Ф. Долженков, Г.О. Душейко, В.П. Дробот, В.В. Іванов, І.П. Козаченко, В.П. Корж, А.Г. Лекарь, Є.В. Лизогубенко, Є.Д. Лук'янчиков, Д.Й. Никифорчук, М.А. Погорецький, І.В. Сервецький, В.Ф. Усенко, В.П. Хомколов, М.Є. Шумило та інші вчені.

Взаємодія слідчого та органу дізнання знаходить відбиття на різних етапах розслідування. Але ефективною вона може бути тільки за умови чітких та своєчасних першочергових заходів при отриманні інформації про злочин. Найбільш розповсюдженими формами взаємодії є складання узгоджених планів, спільне проведення слідчих дій та інших заходів [1, с. 25-26]. Необхідність такої взаємодії зумовлена, по-перше, спільністю поставленого завдання, спрямованого на посилення боротьби зі злочинністю; по-друге, тим, що слідчий, оперативний працівник, експерт-криміналіст, дільничний інспектор, представники інших підрозділів органів внутрішніх справ мають різні засоби й методи діяльності, використання яких в єдиному комплексі взаємопов'язаних і доповнюючих один одного цілеспрямованих заходів дозволяє ефективніше забезпечити більш високий рівень розкриття злочинів.

У практичній діяльності органів внутрішніх справ взаємодія досить часто відбувається у формі складання спільних планів слідчої і розшукової роботи. Такі плани включають у себе:

- а) версії і питання, для дослідження яких потрібні оперативно-розшукові заходи;
- б) процесуальні дії слідчого, які мають бути враховані при проведенні оперативно-розшукових заходів;
- в) слідчі дії, при провадженні яких слідчому потрібна допомога органу дізнання;
- г) слідчі дії, виконання яких доручається органу дізнання;
- д) строки виконання;
- е) прізвища конкретних працівників, відповідальних за виконання запланованих заходів.

Слідчий, склавши спільний план розслідування, повинен попередньо обговорити його з працівниками органів дізнання, хоча право остаточних рішень щодо суті плану належить слідчому. Копію плану слідчий передає органу дізнання як своє письмове доручення (вказівку), обов'язкове для органу дізнання [2].

Питання про форми передавання інформації чітко законом не регламентоване, тому на практиці воно отримує різні вирішення. В одних випадках працівники органів дізнання повністю знайомлять слідчого з усіма даними, зібраними у справі оперативним шляхом, в інших – слідчому надається довідка або зведення, де працівник дізнання викладає зібрані дані, випускаючи деталі, які, на його думку, є несуттєвими або такими, що не відповідають дійсності. Така "обробка" значно знижує цінність інформації. Знаючи краще, ніж хтось інший, матеріали розслідування, слідчий може розгледіти суттєве значення обставин, на які менш досвідчений працівник органу дізнання не зверне належної уваги. Знання вірогідних деталей в оперативно-розшукових даних дозволить слідчому вирішити, чи ці дані взагалі являють собою будь-яку цінність [3, с. 32]. Плануючи розслідування, слідчий нарівні з вирішенням питання про те, які слідчі дії і в якій послідовності належить провести на даному етапі, намічає проведення заходів розшукового характеру. Так, наприклад, якщо слідчому відомо, що крадіжку скоїли кілька зло-

чинців (ці свідчення могли бути отримані в ході огляду місця події, при допитах очевидців, за допомогою дактилоскопічної експертизи тощо), а затримано лише одного підозрюваного, який заявляє, що крадіжку скоїв без співучасників, то окрім перевірки цього ствердження проведенням різних слідчих дій необхідно доручити органу дізнання вжити заходів для встановлення всіх співучасників крадіжки. При розслідуванні крадіжок характерним є те, що оперативний працівник у своїй діяльності зі встановлення перелічених вище осіб і об'єктів найчастіше проводить оперативно-розшукові заходи. Про проведені заходи він повідомляє слідчому з тим, щоб останній знав, з яких джерел надійшла інформація. Рішення про те, яких заходів належить вжити, щоб виконати доручення слідчого, приймає безпосередньо оперативний працівник, який і планує послідовність їх виконання.

У свою чергу, слідчий інформує оперуповноваженого карного розшуку про факти й обставини, що мають значення для оперативно-розшукової роботи, надає йому можливість знайомитися з матеріалами справи. Вкрай важливо, щоб оперативні працівники не тільки знали, які фактичні дані цікавлять слідчого, але також мали чітку уяву про шляхи їх використання у кримінальному судочинстві, щоб вони, не обмежуючись збиранням і переданням слідчому оперативної інформації про суттєві для справи обставини, також виявили можливі джерела для встановлення цих даних у процесуальному порядку. Слідчому також необхідно враховувати специфічні умови праці органів дізнання з тим, щоб використання даних, добутих непроцесуальним шляхом, не завдало шкоди інтересам оперативно-розшукової діяльності [4, с. 81].

Слідчий має право давати працівникам карного розшуку доручення і вказівки про проведення у справі слідчих дій; вимагати від них сприяння у проведенні окремих слідчих дій; доручати їм встановлення місця знаходження злочинця, відшукування вкрадених цінностей, знарядь злочину та інших предметів і документів, що мають значення для справи. Вважаючи за необхідне застосування в ході попереднього слідства оперативно-розшукових засобів, слідчий ставить питання про це перед керівником відповідного органу міліції або відділу (відділення) карного розшуку. Проте слідчий завжди повинен пам'ятати, що працівники карного розшуку не є його підлеглими, тому ділові стосунки з ними він має будувати на принципі співробітництва.

Взаємодія слідчого з оперативним працівником карного розшуку – це насамперед добре налагоджені особисті контакти, безпосереднє спілкування, яке повинно бути постійним від моменту виявлення злочину до закінчення його розслідування [5, с. 115; 6, с. 16].

Практика останніх років показала, що найкращою формою взаємодії слідчих з органами дізнання є виділення одного співробітника відповідної служби для постійної допомоги слідчому протягом усієї роботи у справі. Така форма взаємодії при керівній ролі слідчого звільняє останнього від необхідності писати безліч доручень, дозволяє оптимально використати методи й засоби, які є на озброєнні оперативно-розшукових апаратів, і тим самим дає можливість більш ефективно проводити роботу з розкриття злочинів і викриття осіб, що їх скоїли. Підтримуючи думку багатьох науковців, вважаємо, що цю форму співпраці органів слідства і дізнання у кримінальних справах необхідно розвивати й удосконалювати.

Така взаємодія слідчого та оперативного працівника карного розшуку передбачає також дотримання умов використання оперативних засобів і методів. По-перше, оперативно-розшукові засоби і методи повинні застосовуватися лише у разі крайньої необхідності. Перед тим як звернутися за допомогою до оперативного працівника, доцільно з'ясувати, чи не простіше отримати ці самі дані процесуальним шляхом, через те, що доцільне застосування слідчих та оперативно-розшукових засобів і методів передбачає економічне їх використання, отримання кращих результатів з найменшими витратами. По-друге, застосування оперативних засобів і методів вимагає забезпечення правильного поєднання слідчих дій та оперативно-розшукових заходів. Про це слідчий зобов'язаний турбуватися постійно. Він повинен бути в курсі оперативної обстановки і планів оперативної роботи, яка проводиться у зв'язку з розслідуваною справою, щоб своїми діями не зірвати оперативно-розшукові заходи. У свою чергу, оперуповноважений карного розшуку повинен передбачити перспективу своїх дій, проводити їх таким чином, щоб не створювати будь-яких перешкод і ускладнень для нормального розвитку попереднього слідства. Для його ефективного забезпечення працівник оперативного підрозділу ще до початку порушення кримінальної справи повинен систематизувати наявні оперативні дані, здобуті в ході документування злочинної діяльності розроблюваних осіб [2].

Систематизація отриманих даних про злочин дозволить полегшити їх використання при визначенні подальших оперативно-розшукових заходів і слідчих дій. Крім того, оцінка отриманої інформації дає змогу визначити, чи є необхідність у проведенні оперативних установок на розроблюваних перед арештом і на кого саме, кого з підозрюваних слід допитувати першим, кого заарештовувати тощо.

Систематизація і оцінка первинної інформації про злочин дозволяє скласти детальний і ефективний план реалізації цих даних. План реалізації первинної інформації, що має значення для запобігання або розкриття злочинів, складається лише в тих випадках, коли використання такої інформації викликає певні труднощі, тобто коли для цього необхідно здійснити значну кількість заходів.

План перевірки інформації та проведення сумісних дій з розкриття та розслідування злочину включає в себе як оперативно-розшукові заходи, так і слідчі дії, для проведення яких передбачається порушення кримінальної справи. Слідчі дії оперативний працівник визначає разом зі слідчим ОВС, якому доручено розслідування у цій справі. Оперативно-розшукові заходи повинні бути підпорядковані завданням слідства. У цьому полягає особливість планування заходів, спрямованих на реалізацію даних, що містяться в первинній інформації про злочин.

Г.А. Матусовський зазначає, що взаємодія не зводиться лише до обміну процесуальною, оперативно-розшуковою та іншою службовою інформацією, передбаченою відповідними законодавчими актами, – тут ідеться також про реалізацію цієї інформації проведенням спільних дій, обговоренням отриманих результатів, плануванням подальших заходів, спрямованих на розкриття злочинів [7, с. 173]. Автор виділяє дві форми взаємодії слідчого та оперативно-розшукових органів: 1) нормативно-правову, яка визначається положеннями кримінально-процесуального законодавства; 2) організаційно-тактичну [7, с. 75]. Перша форма полягає у спільному аналізі та оцінці первинного матеріалу про корисливий злочин з використанням комп'ютерних технологій слідчим та оперативним працівником за участю керівників цих підрозділів, яка у стадії порушення кримінальної справи передбачена п. 6.6.5 Інструкції [8]. М.П. Яблоков, обґрунтовуючи необхідність такої форми взаємодії, стверджує, що в правильно визначенні оперативними працівниками моменту передавання слідчому накопиченої розшукової інформації можуть допомогти слідчі, які контактують з ними на стадії реалізації оперативних матеріалів [9, с. 170]. На практиці зазначена форма взаємодії має такий вигляд. Оперативний працівник подає начальнику оперативного підрозділу первинний матеріал про злочин. Начальник, перевіряючи достовірність, повноту, об'єктивність та достатність матеріалів оперативно-розшукової перевірки, для їх реалізації звертається до начальника слідчого підрозділу. Останній уповноважує слідчого, якому планує доручити такий матеріал в майбутньому, провести його оцінку, беручи в цьому процесі безпосередню участь. При цьому оперативний працівник може з дозволу начальника оперативно-розшукового підрозділу знайомити слідчого з матеріалами оперативної перевірки, що стосуються злочину та осіб, які підозрюються у його вчиненні або причетні до нього. У результаті досягнення узгодженого рішення про порушення кримінальної справи первинні несекретні матеріали реєструються в канцелярії правоохоронного органу та із супровідним листом надходять до слідчого, який виносить постанову про порушення кримінальної справи та заповнює звітні матеріали [10].

Вирішення існуючих проблем запровадження у діяльність правоохоронних органів сучасних положень з покращення взаємодії оперативних підрозділів та слідчих у розкритті та розслідуванні злочинів можливе за умови вирішення таких напрямів їх діяльності, як виявлення фактів, що мають значення для справи; закріплення слідів злочину, речових та інших доказових даних; проведення технічного документування фактичних даних, які мають значення для кримінального провадження; забезпечення можливості використання отриманих первинних даних у подальшому кримінальному судочинстві.

Список використаної літератури:

1. Бурнашев Н.А. Расследование краж, совершаемых в условиях крупного города. – М., 1983.
2. Швидкий О.Г. Взаємодія слідчих та оперативних підрозділів при розслідуванні квартирних крадіжок: проблеми й перспективи // Науковий вісник Юрид. академії Мін-ва внутр. справ: 36. наук. праць. – 2005. – Спец. випуск № 1 (23): Актуальні питання кримінально-правових наук.
3. Макаренко Е.И. Снегирев А.П. Раскрытие, расследование и предупреждение краж из квартир. –

Х., 1994.

4. Тертышник В.М., Слинко С.В. Взаимодействие следователя с иными подразделениями органов внутренних дел при расследовании преступлений. – Х., 1995.

5. Ларин А.М. Расследование по уголовному делу, планирование, организация. – М., 1970.

6. Ларин А.М. Процессуальные вопросы соотношения следствия и оперативно-розыскной деятельности органов дознания // Соц. законность. – 1964. – № 7. – С. 15-16.

7. Криміналістика. Криміналістична тактика і методика розслідування злочинів: Підруч. / За ред. В.Ю. Шепітька. – Х., 1998.

8. Інструкції з організації діяльності органів досудового слідства у системі МВС України та взаємодії їх з іншими структурними підрозділами органів внутрішніх справ України у розкритті та розслідуванні злочинів: Затв. Наказом МВС України від 25.12.2003 № 1600.

9. Яблоков Н.П. Некоторые криминалистические проблемы борьбы с организованной преступностью в сфере экономики // Изучение организованной преступности: российско-американский диалог: Сб. статей. – М., 1997.

10. Самойленко О.А. Особливості порушення кримінальних справ про корисливі злочини, вчинені з використанням комп'ютерних технологій // Науковий вісник Юрид. академії Мін-ва внутр. справ: Зб. наук. праць. – 2005. – Спец. випуск № 1 (23): Актуальні питання кримінально-правових наук.

Надійшла до редакції 03.02.2012

СТАСЮК Л.Л., кандидат політичних наук
(Луцький інститут розвитку людини
Університету «Україна»)

УДК 343.98/34

МОЖЛИВОСТІ СУДОВИХ ЕКСПЕРТИЗ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ДОВКІЛЛЯ, ВЧИНЕНИХ ШЛЯХОМ ЗАБРУДНЕННЯ АТМОСФЕРНОГО ПОВІТРЯ

Розкрито сучасні можливості експертиз при розслідуванні злочинів проти довкілля, вчинених шляхом забруднення атмосферного повітря. Наведено типові експертизи та питання, які вирішуються в ході їх проведення.

Ключові слова: екологічні злочини, злочини проти довкілля, експертизи при розслідуванні злочинів проти довкілля, спеціальні знання при розслідуванні злочинів проти довкілля.

Раскрываются современные возможности экспертиз при расследовании преступлений против окружающей среды, совершенных путем загрязнения атмосферного воздуха. Определяются типичные экспертизы и вопросы, которые решаются в ходе их проведения.

Ключевые слова: экологические преступления, преступления против окружающей среды, экспертизы при расследовании преступлений против окружающей среды, специальные знания при расследовании преступлений против окружающей среды.

Modern possibilities of examinations are opened at investigation of crimes against the environment, made by pollution of atmospheric air. The resulted typical examinations and questions which dare during their carrying out.

Keywords: ecological crimes, crimes against environment, examinations at investigation of crimes against the environment, special knowledge at investigation of crimes against environment

Конституція України у ст. 16 («Забезпечення екологічної безпеки і підтримання екологічної рівноваги на території України, подолання наслідків Чорнобильської катастрофи – катастрофи планетарного масштабу, збереження генофонду Українського народу є обов'язком держави») передбачає захист екологічної безпеки.

Науково-технічний прогрес, сучасний розвиток виробництва, створення нових технологій супроводжуються значним впливом на стан навколишнього середовища, яке все більше піддається забрудненню. Останнє сягає у світовому масштабі та в окремих регіонах такого рівня, що загрожує не тільки здоров'ю, але й життю людей. Турбота про екологічне благополуччя стає важливим завданням держави, у зв'язку із чим уживають заходи, спрямовані на попередження, припинення та профілактику всякого роду забруднень, що порушують нормальний екологічний баланс.

